

BASICS BEATRIX

LÁTOGATÓKÖZPONT: MÚZEUM VAGY LÁTVÁNYOSSÁG?

IMint sok más téma vonatkozásában, Magyarországon a látogatóközpontok tekintetében sem született leírása vagy valamiféle „hivatalos” megfogalmazása annak, mit is jelentenek ezek a 21. században. A wikipédia angol nyelvű szócikkében a következőket olvashatjuk: „A látogatóközpont vagy látogatói turisztikai információs központ olyan hely, amely turisztikai információkkal látja el az adott helyszínt meglátogatókat.”

IHogy mi lehet ez a helyszín? Bármely különleges érdeklődésre érdemes hely, a ma oly divatos kifejezéssel élve „turisztikai attrakció”, vagyis műemlék, nemzeti park, erdő. Ezekről nyújt információt a látogatóközpont, térképekkel, nyomtatott anyagokkal és oktató szándékú kiállításokkal, valamint tárgyakkal, akár a média, filmek, vezetések révén segíti az ismeretszerzést. Nem jelentenek a látogatóközpontok csupán bejáratot, eligazítást valamihez, a szerepük az elmúlt évtizedben gyorsan változott, a hely történetét bemutatva sok közülük önálló turisztikai céllá, élményt nyújtó helyé vált.

nem jelentenek a látogatóközpontok csupán bejáratot, eligazítást valamihez, a szerepük az elmúlt évtizedben gyorsan változott, a hely történetét bemutatva sok közülük önálló turisztikai céllá, élményt nyújtó helyé vált

KÜLFÖLDI PÉLDÁK

IA Máltai Lovagrend római székhelye egy barokk palota, ennek a látogatóközpontja a rend történetét, feladatait, jelenét és jövőjét bemutató kiállítással várja a látogatókat. A multimédiás eszközök széles választéka mellett hagyományos kiállítási installációval is találkozhatunk a Róma szívében álló épületben. Tekintettel arra, hogy egy működő szervezetről van szó, a látogatóközpont csak csütörtöktől szombatig, 9.30-tól 14 óráig fogadja az érdeklődőket.

a Máltai Lovagrend római székhelye

IAz oslói Akershus erődítmény és kastély látogatóközpontja lényegében a város történetét bemutató kiállítással várja a közönséget. Az 1299-ben épült kastély uralkodói rezidencia volt,

az oslói Akershus erődítmény és kastély látogatóközpontja

*a kiindulópont
a látogatóközpont
maga, innen
a vizesárkon át
a bástyákon,
tornyokon,
börtönön,
kápolnákon,
az őrség épületén át
jutunk a palotába,
és a palota története
mellett a város, sőt
az ország történetét
is megismerhetjük*

1592-re fejlesztették, bővítették erődítéssé, majd 1637 és 1648 között reneszánsz stílusban átépítették. Az enteriőrök a történeti kiállítás részei, a kápolna egyúttal királyi temetkezőhely, s mint ilyen, nemzeti emlékhely is. A látogatókat végigvezetik az erődítés falai között, az ágyúterazon, a melléképületekben, egy megadott útvonalon a körülbelül egyórás sétán. Ezt úgy kell elképzelnünk, mintha a budai várpalota teljes területén, beleértve a kerteket és a Szt. György teret, tennénk mi ugyanezt, de valójában az Akershus épületegyüttes a legjobban a prágai vár épületkomplexumára és az ottani bejárható útvonalra emlékeztet. A kiindulópont a látogatóközpont maga, innen a vizesárkon át a bástyákon, tornyokon, börtönön, kápolnákon, az őrség épületén át jutunk a palotába, és a palota története mellett a város, sőt az ország történetét is megismerhetjük. Ebben segítségünkre vannak az itteni múzeumok (Hadtörténeti Múzeum, a Norvég Ellenállás Múzeuma) is. Lévén Oslo legjelentősebb, a város közepén található turisztikai vonzereje, a látogatóközpont is ennek megfelelő jelentőséggel bír. Ennek ismeretében tartották fontosnak, hogy bizonyos viselkedési alapelveket is megfogalmazzanak a látogatók számára Norvégia első számú nemzeti műemlékében. Az itteni látogatóközpont tehát ténylegesen információs centrum, de azért több, mint a műemlékegyüttes „kapuja”, a főváros teljes programkínálatáról is tájékoztatást nyújt.

¶ A Stonehenge Visitor Centre 2013-ban nyílt meg, a szakemberek és a közönség egyaránt nagyon várta és fontosnak, szükségesnek tartotta a kiemelkedően jelentős emlékhely védelme szempontjából. (Jellemző egyébként, hogy míg az angol nyelvben a „monument” kifejezés a templomromtól kezdve a régészeti feltáráson át az emlékművekig egyaránt alkalmazható bármire, ami a nemzeti történelem szempontjából kiemelkedő jelentőségű hely vagy épület, addig a magyar nyelv nem rendelkezik ilyen univerzálisan használható szóval.) A látogatóközpontban megtekinthető egy állandó kiállítás, amely a helyszínen végzett ásatásokon talált kincseket – ékszereket, agyagedényeket, sőt emberi maradványokat – mutatja be, mintegy háromszázat. Van itt galéria időszakos tárlatok számára, ajándékbolt, hideg és meleg ételekkel szolgáló

*Stonehenge
Visitor Centre*

rendszeres
buszjárat
közlekedik
a látogatóközpont
és az emlékhely
között

kávézó, amely a helyi termelők áruiból készíti termékeit, és az étkek akár el is vihetők. Le lehet ülni az épületen belül vagy a falain kívül, és élvezni a kilátást a Stonehenge-re, ami innen mintegy két kilométerre található. Rendszeres buszjárat közlekedik a látogatóközpont és az emlékhely között, amelynek egy megállója van, körülbelül félúton, s az itt leszállók az egykori gyalogos zarándokok által is átélt látványban részesülhetnek.

Salisburybe is
elviszi a látogatókat

¶ A látogatóközpont a kiállítás, valamint a Stonehenge-séta mellett Anglia egyik legszebb középkori katedrálisára is kiterjesztette programcsomagját – Salisburybe is elviszi a látogatókat, ahol a gótikus katedrálisban még a *Magna Charta* eredeti példányát is megtekinthetik. Ez a látogatóközpont mindent kínál, amit a 21. században egy ilyen intézmény kínálhat: a helyhez kapcsolódó, eredeti tárgyakat bemutató állandó és időszaki kiállítást, a hely kényelmes, többféle lehetőséget megengedő megközelítését és kapcsolódó programokat. Az épületet a Denton Corker Marshall cég tervezte, gondosan ügyelve arra, hogy az illeszkedjen a tájképi környezethez és az ökológiai elvárásoknak is megfeleljen. Nem vetélkedik a Stonehenge látványával, sőt maga is egyfajta természeti képződményt idéz szikár és visszafogott küllemével, a környéken található anyagok – szelídgesztenye fa, mészkő – valamint üveg és fém felhasználásával.

¶ A külföldi látogatóközpontok – legyenek akár Európában vagy éppen a tengerentúlon – ritkán kapcsolódnak múzeumokhoz, és ha kapnak is múzeumi funkciót kiállításaiuk révén, az csak része a kínálatuknak.

ITTHONI PÉLDÁK

nem ritkán maga
a látogatóközpont
valójában
múzeumot,
kiállítóhelyet jelent

¶ Magyarországon a pályázati lehetőségekkel indult el a látogatóközpontok sokasodása, létrehozásuk alkalmat adott a más forrás hiányában megvalósíthatatlan múzeumi felújításokra, bővítésekre. Ennek megfelelően sokkal erősebb hangsúlyt kap a múzeumi funkció, nem ritkán maga a látogatóközpont valójában múzeumot, kiállítóhelyet jelent (jó példa

A Stonehenge Visitor Centre építlete

erre a gyulai Almásy Kastély Látogatóközpont, amely „hivatalosan” is így nevezi magát, holott egy műemléki felújításon átesett kastély állandó kiállításáról van valójában szó – lásd írásunkat a *MúzeumCafé* 53. számában).

a keszthelyi
Amazon Ház
Látogatóközpont

¶ A 2016-ban a keszthelyi Amazon Ház Látogatóközpontban megnyílt *Főúri utazások, úti kalandok* című kiállítást a Helikon Kastélymúzeum honlapján mint annak legújabb állandó kiállítását hirdetik. A példaszerűen felújított egykori Amazon Szálló, amely a kastélypark bejáratától néhány méterre található, ténylegesen a kastély részét képezi, nemcsak a közelsége miatt, hanem az új állandó kiállítás témája révén is, amely a kastély eddigi tárlataihoz szorosan kapcsolódik. A főúri élet részét jelentő utazások, azok eszközeinek bemutatása szakmailag kifogástalan és igen látványos kiállítást eredményezett, megtartva az egyensúlyt az eredeti tárgyak és az úgynevezett interaktív elemek között. Van múzeumi bolt, információt is adnak, de valójában ez a „látogatóközpont” elsősorban kiállítóhely, egy jelentős muzeális intézményhez kapcsolódva.

az Egri Érseki
Palota Turisztikai
Látogatóközpont

¶ A turisták és utazók egyik legismertebb portálja, a *TripAdvisor* 2016-os értékelése szerint a legjobb magyar látogatóközpontok listájának élén az Egri Érseki Palota Turisztikai Látogatóközpont áll. A hivatalosan is ezt a nevet viselő intézmény belépődíjjal látogatható, akár egy múzeum, de a *Bepillantás a püspök könyvtárába, képtárába, ruhatárába, dolgozószobájába és kincstárába* című egyházművészeti állandó kiállítás és több időszaki tárlat mellett még több más dolgot is kínál, így például látogatást a történeti enteriőrökben (főpapi dolgozószoba, szalon, fogadóterem, hálósoba és kápolna), a vinotékában, a kertekben, a jégveremben. Találhatunk itt cukrászdát, ajándékboltot, gyermekmegőrzőt, oktatási kabinetet, internetsobát. A palota felújítása és a látogatóközpont kialakítása az ÉMOP-2.1.1/A *Kiemelt turisztikai attrakciók fejlesztése* pályázat révén valósulhatott meg, vagyis jó példa a pályázati lehetőségek lehető legjobb, legszélesebb körű kihasználására. A teljes projektköltség csaknem másfél milliárdos összegének mindössze 16 százaléka volt saját erő. Ahogy a pályázat során megfogalmazódott, „a Palota felújított és turisztikai

a teljes
projektköltség
csaknem másfél
milliárdos
összegének
mindössze
16 százaléka volt
saját erő

A Stonehenge Visitor Centre épülete – részlet
Peter Cook felvétele

A Stonehenge Visitor Centre épülete – távlati kép

vonzerővé fejlesztett épülete a többi egri vonzeróval együtt komoly turisztikai programkínálatot jelent, ami által többnapos tartalmasságú egri tartózkodás biztosítható a látogatóknak, gazdaságélénkítő hatásaival további lendületet adhat a térség turisztikai életének. A projekt során az Érseki Palota arculatának tervezése, márkáépítése és a (nemzetközi) turizmusbá vázó bekapcsolása is megtörténik, a palota akadálymentessé válik, a fűtést alternatív energia, talajszondás hőszivattyús rendszer biztosítja majd (gázfűtés kiegészítéssel).” Amint a *TripAdvisor* értékeléséből kitűnik, az itt említett célok sikeresen megvalósultak, a látogatók értékelése szerint is.

az Alsóvárosi
Ferenccs
Látogatóközpont
Szegeden

¶ Egy másik egyházi intézmény is előkelő helyet ért el a turisztikai portál rangsorában – az Alsóvárosi Ferenccs Látogatóközpont Szegeden már honlapjának címével – *latogatobarat.hu* – is érzékelteti, létrehozása nemcsak fizikai értelemben vett építkezés és felújítási munka, hanem sok invenciót mutató szellemi feladatot is jelentett. Bálint Sándor magyar néprajzkutató és művészettörténész, „a legszögédibb szögedi” megállapítását olvashatjuk a honlapon: „Szögeden két abszolút van: az alsóvárosi templom és a Tisza.” A honlap virtuális túrát is lehetővé tesz, tájékoztat a programokról, és a véleményeknek is helyet ad vendégkönyve révén. Az épület és kiállítása vezetéssel tekinthető meg, olyan exkluzív extra programlehetőségekkel, mint például a sekrestyeturá. A kiállítás a szegedi ferences közösség életét, a barátok által megőrzött európai jelentőségű kincseket mutatja be, de a látogatás része a kőtár, a kolostorkert, a quadrum (belső kert), a refektórium vagy az első emeleti könyvtárterem is. A ferencesek kolostori munkájának hagyományát felelevenítve kézműves műhelyeket hoztak létre, ahol a helyi közösséghez tartozó tehetséges alkotók vesznek részt a fejlesztésekben és a tárgyak elkészítésében, amelyek természetesen megvásárolhatók (a kínálat, árákkal, a honlapon megtekinthető). A felújítás és a látogatóközpont létrehozatala uniós támogatás, valamint az Új Széchenyi-terv pályázata révén valósulhatott meg.

a kiállítás a szegedi
ferences közösség
életét, a barátok
által megőrzött
európai jelentőségű
kincseket mutatja
be, de a látogatás
része a kőtár,
a kolostorkert,
a quadrum (belső
kert), a refektórium
vagy az első emeleti
könyvtárterem is

¶ Mindenképpen ide kíváncsozik még, az egyházi intézmények látogatóközpontjainak sorába a Pannonhalmi Főapátság Apátság Major Látogatóközpont – Az első magyar regionális

időszakos
kiállítóterem,
valamint
multifunkcionális
rendezvényi terek

kiállítótér (*Landesaustellung-helyszín*) című projektje. Nem az első és feltehetőleg nem is az utolsó a pannonhalmi fejlesztések sorában. Az Új Széchenyi-terv keretében több mint másfél milliárd forinttal támogatott projekt időszakos kiállítóterem, valamint multifunkcionális rendezvényi terek kialakítását tette lehetővé az Apátsági Major felújított barokk épületében. Az addig nem kiállított gyűjteményi anyag bemutatása mellett a bencés uradalmi gazdálkodás történetéről szóló kiállítás, kőtár, az apátság történetének multimédiás megjelenítése, borászati és pincekiállítás, konferencia- és rendezvényközpont, kávézó és ajándékbolt kialakítása volt a fejlesztés része.

- ¶ Az egyházi intézmények látogatóközpontjai a kínálózó és elérhető pályázati lehetőségeket a legteljesebb mértékben kihasználva olyan újításokat hoztak, amelyek a turisztikai vonzerő mellett tulajdonképpen muzeális kínálatbővülést is jelentettek, régészeti, művészettörténeti, történeti kutatásokra alapozott állandó kiállítások megrendezésével, folyamatos időszaki kiállítási programmal. Ez nem akármilyen eredmény, a honi múzeumi terület eddig viszonylag elhanyagolt részének igen jelentős fejlesztését hozta magával.
- ¶ A természettudományok a magyar múzeumi életben hátránynak mondható helyzete talán ösztönözte, hogy valamiféle kitérési pontként egyre több ilyen témájú látogatóközpont szülessen, mintegy pótolva azt, amit múzeumépületben nem lehetett bemutatni.
- ¶ A Kőszegen található Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpontot az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság működteti, 540 négyzetméteres bemutatóterében a vidékre jellemző, a Kárpát-medence és az Alpok találkozásánál kialakult különleges élővilágot ismerhetjük meg. Az alsó szint bemutatójának a Kőszegi-hegység növény- és állatvilága, valamint élettelen értékei mellett az itt működő vagy innen származó természettudósok eredményei a témái. Az emeleti szint kiállításának a madarak a főszereplői. Az állandó mellett időszakos tárlatokat is megtekinthet a látogató, és az épületbeli látványosságok a falakon kívül is folytatódnak, az élményösvenyen. A látogatóközpont mellett szabadidőpark, játszótér,

a kőszegi
Bechtold István
Természetvédelmi
Látogatóközpont

szabadtéri programok rendezésére alkalmas hely teszi teljesé az élményt, és innen lehet a Kőszegi-hegység túraútjaira indulni. A látogatóközpont 2010-ben elnyerte *Az év ökoturisztikai létesítménye* címet.

az Agóra
Tudományos
Élményközpont
Debrecenben
afféle csodák
palotája-variáns

¶ Az Agóra Tudományos Élményközpont Debrecenben afféle csodák palotája-variáns, részben a nálunk hiányzó „science centereket”, a külföldön a természettudományi, műszaki, technikai újdonságokat ötvöző új múzeum-, illetve kiállítóhely-típust igyekszik másolni. Ahogy magáról megfogalmazta: „Az Agóra egy folyamatosan megújuló interaktív, kulturális és tudományos centrum, ahol nem csupán a természettudományos tárgyak népszerűsítésére, hanem egyfajta tudományos alkotóközösség létrehozására is törekszünk; továbbá lehetőséget biztosítunk az innovatív hazai cégek számára a fejlesztéseik, eredményeik bemutatásához.” Elsősorban a gyerekek számítanak az Agóra célközönségének, csoportosan tudja fogadni őket, bérletet is kínál a közönség számára, és partnerségben áll a Debreceni Egyetemmel, illetve annak Természettudományi és Technológiai Karával a szakmai alapok biztosítására.

a szaporcai
Ős-Dráva
Látogatóközpont
az Ormánság
természeti értékeit
és hagyományait
kívánja
megismertetni

¶ A szaporcai Ős-Dráva Látogatóközpont az Ormánság természeti értékeit és hagyományait kívánja megismertetni. Bérelhetnek a látogatók kerékpárt, kajakot, kenut, sőt mikrobuszt is, kaphatnak szakvezetést, minden iskolai korosztály számára tanórákat, éjszakai túrákat szerveznek, sőt még csapatépítő tréning igénylése is lehetséges. A látogatóközpont főépületében állandó kiállítással várja a közönséget, ez bemutatja a térségre jellemző élőhelyeket, azok fajokban gazdag élővilágát, valamint a terület kultúrtörténeti, néprajzi értékeit. Az akadálymentesség és a négynyelvű feliratok alapfelszerelésnek számítanak, a hatvan fő befogadására képes oktatóterem alkalmas tanórák tartására.

a Zselici
Csillagpark

¶ A Zselici Csillagpark azzal a céllal született meg, hogy egy nemzetközi vállalkozás részévé váljon, és a SEFAG Erdészeti és Faipari Zrt. hozta létre *A határ a csillagos ég – A Zselici Csillagbólt-park komplex turisztikai fejlesztése* című nagyszabású projektet. Ennek keretében valósult meg a Hotel Kardosfa Ökoturisztikai és Konferenciaközponttól egy kilométerre a Zselici Csillagpark komplexuma.

¶ A SEFAG Zrt. 2012 novemberében 669 896 479 forint vissza nem térítendő támogatást nyert az Új Széchenyi-terv Dél-dunántúli Operatív Programja *Komplex turisztikai termékcsomagok kialakítása* című pályázati forrás terhére. A pályázat magába foglalta a jelenleg meglévő erdészeti földút fejlesztését, ennek mentén helyezkedik el maga a csillagvizsgáló épülete, egy 25 méter magas faszerkezetű kilátó és öt információs pont. A programkínálat változatos, nappali és éjszakai túrákat egyaránt hirdetnek, a látszóes bemutatókon a csillagoségbolt-park sötét égboltja, alacsony fényszennyezettsége kiváló lehetőséget teremt arra, hogy az égbolt halvány jelenségei is megfigyelhetőek legyenek. A csillagvizsgáló 40 centiméter tükörrátmérfőjű távcsöve nagy fénygyűjtő felületével lehetővé teszi, hogy a látogatók halványabb ködöket, galaxisokat, csillaghalmazokat is megfigyelhessenek. Az urbanizációs fényszennyezés egyre növekvő mértéke miatt ma már kevés helyen látható a csillagos égbolt a maga teljességében. A Nemzetközi Csillagoségbolt Szövetség globális szervezet célként tűzte ki, hogy feltérképezi azokat a helyeket, ahonnan külső zavaró fények nélkül szemlélhetik az emberek az éjszakai égboltot. Ilyen hely a Csillagpark is, amely elnyerte a *Nemzetközi Csillagoségbolt-park (International Dark Sky Park)* címet. Hogy ennek mekkora jelentősége van, azt az is mutatja, hogy a cím elnyerésekor, 2009 végén a világon mindösszesen négy ilyen címet viselő park létezett, és ebből kettő Észak-Amerikában található.

elnyerte
a Nemzetközi
Csillagos-
égbolt-park
(International Dark
Sky Park) címet

¶ A természettudományi tematikájú látogatóközpontok mellett léteznek történelmi „kaland-”, vagy „téma-parkok” is. Több közülük inkább a vidámpark funkcióhoz közelít (hiszen ott is volt mű-Velence, álkastély, sőt még erdei útvesztő is), de akad olyan is, amelynek a létrejöttéhez egy város történelmi múltja adta az indokot és ötletet.

¶ Ilyen például a szombathelyi Történelmi Témapark, amely a Régi Ferences-kert területén található, ahogy magáról megfogalmazza, „az antik természettudományok bemutató-parkjaként” működik. Mit jelent ez? Az ókori technikai újítások bemutatását rekonstruált szerkezetek révén, az egykor működő műhelyeket utánzó terekben. Az ismertetőben használta „antik” kifejezés folyamatos alkalmazása kevésbé szerencsés,

ilyen például
a szombathelyi
Történelmi
Témapark
„az antik
természettu-
dományok
bemutató-
parkjaként”
működik

Egri Érseki Palota Turisztikai Látogatóközpont – részlet a kiállításból

Debrecen – Az Agóra Tudományos Éléményközpont épülete

a témapark
inkább afféle
„ókori játszótér”,
ahol minden
megtalálható,
amiről úgy
gondolták
a szervezők,
tervezők, hogy ide
illik

mivel valójában semmit sem jelent, ha kormeghatározásként használják. A témapark inkább afféle „ókori játszótér”, ahol minden megtalálható, amiről úgy gondolták a szervezők, tervezők, hogy ide illik. A Savaria Karnevál rendezvényhelyszínéként a hagyományőrzők bemutatója is itt történik. A Savaria Történelmi Karnevál Közhasznú Közalapítvány által üzemeltetett épületben Légióraktár és egy nehezen értelmezhető című kiállítás is található (*Szombathely katonatörténete*).

¶ A látogatóközpontok mellett említést kell tennünk egy olyan „látványosságról”, amely más országokban kevésbé terjedt el, mint nálunk. Az *itthon.hu* portál listát tett közzé az ország tizenkét legjobb panoptikumáról, és meg kell jegyeznünk, hogy ezek egy része nem is önálló panoptikum, hanem múzeumokban, kiállítóhelyeken található. A következő mondatokkal értékeli őket a turisztikai portál: „A viaszszobros múzeumokról elsősre a Madame Tussaud vagy a várainkban itt-ott fellelhető néhány középkori bábu jut eszünkbe, de valójában ennél sokkal előrébb járunk. A jól kitalált és megvalósított panoptikumok élethűbb, elképzelhetőbb és élménydúsabb képet festenek egy korszakról, személyről vagy múltbéli eseményről.” Kérdés, mihez képest „élethűbb, elképzelhetőbb és élménydúsabb képet”? A listán szereplő „panoptikumok” közül például a nyírbátori Báthori-várkastély művérben fürdőző gumi Báthori Erzsébeta vagy a tihanyi, visegrádi magyar uralkodóbabuk miért lehetnek érdekesebbek, mint az egykorú ábrázolások? Miért lehet szüksége egy múzeumnak, kiállítóhelynek efféle eszközökre, a gyűjteményekben őrzött hiteles ábrázolások, tárgyak helyett? A kérdésre választ a múzeumok mai szerepét, a hitelesség fogalmát vizsgálva lehetne adni, ez azonban már egy (vagy több) másik írás témája lenne.

az *itthon.hu*
portál listát tett
közzé az ország
tizenkét legjobb
panoptikumáról

¶ A fenti példák is mutatják, a látogatóközpontok a 21. századi kulturális-turisztikai fejlesztések fontos elemei – míg azonban külföldön inkább az emlékhelyek, műemlékegyüttesek vagy éppen turisztikai vonzerőt jelentő monumentumok részeként működnek, addig Magyarországon fontos szerepet kaptak a múzeumi területen, akár új, önálló múzeumi szerepkörben, de az európai és tengerentúli példákhoz hasonló intézményként is.

